

Чен Ці,
*аспірант кафедри управління,
системного аналізу та євроінтеграції
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
orcid.org/0000-0002-7711-0561
chen.qi.ua.888@gmail.com*

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ДОБИ: ПОГЛЯД У МИНУЛЕ З НАДІЄЮ ПОБАЧИТИ МАЙБУТНЄ

У роботі обґрунтовується процес інтелектуалізації планетарного світу на стадії індустріальної цивілізації. З'ясовується, що глобалізація й інформатизація – результати цього процесу. Метою статті є аналіз процесу інтелектуалізації на етапі індустріальної цивілізації. Подається взаємодія людини й інформаційного поля планети за рахунок користування та накопичення наукового знання. Останнє є детермінантом піднесення на новий смисловий рівень розвитку людини й суспільства, тобто вищий рівень цивілізаційного розвитку. Висвітлюється підвищення ролі науки як параметра управління тогочасним життям людини. Наука набула бурхливого зростання: відбулося три стрибки НТР, що вплинуло на економічне зростання, швидкі темпи залучення до виробництва величезної маси ресурсів. Надається характеристика індустріального суспільства з його рівнем робочої сили й матеріально-технічним базисом, у якому матеріалізувалася інтелектуальна енергія того часу. Функціональний бік інтелектуалізації планетарного світу забезпечила освіта. Культура індустріальної доби була засобом стабілізації планетарного світу на основі подальшого розвитку мови, що забезпечило формування онтологічної єдності світу. Людина визнається головним джерелом інтелектуальної енергії, носієм відповідної діяльності. Суб'єктивована форма інтелектуалізації планетарного світу вимагає розгляду стану інтелектуалізації людини у двох її вимірах: а) стан біологічного організму людини (морфологічно не змінився); б) міра розвитку інтелекту людини (зросла потреба в потужності розумових здібностей і збільшенні членів суспільства для наповнення всіх сфер життя розумними людьми). Об'єктивована форма інтелектуалізації проявлена в комплексі систем промислового призначення, а також створенні наукових установ і національної системи професійної освіти для функціонування такого комплексу.

Ключові слова: смислогенез, людина, мислення, інтелект, наукове знання, інтелектуальна енергія, інтелектуальна діяльність, індустріальне суспільство, соціальний світ.

Chen Qi,
*Postgraduate Student at the Department of Management,
System Analysis and European Integration
Dragomanov Ukrainian State University
orcid.org/0000-0002-7711-0561
chen.qi.ua.888@gmail.com*

INTELLECTUALIZATION OF THE INDUSTRIAL AGE: LOOKING INTO THE PAST WITH HOPE TO SEE THE FUTURE

The work substantiates the process of intellectualization of the planetary world at the stage of industrial civilization. It turns out that globalization and informatization are the results of this process. The purpose of the article is to analyze the process of intellectualization at the stage of industrial civilization. The interaction of man and the information field of the planet due to the use and accumulation of scientific knowledge is presented. The latter is a determinant of raising to a new meaningful level of development of man and society, that is, a higher level of civilizational development. The increase in the role of science as a parameter of managing contemporary human life is highlighted. Science received rapid growth – there were three scientific research and development jumps, which affected economic growth, rapid rates of involvement in the production of a huge amount of resources. The characteristics of the industrial society with its level of labor force and the material and technical base in which the intellectual energy of that time materialized are provided. The functional side of the intellectualization of the planetary world

was provided by education. The culture of the industrial age acted as a means of stabilizing the planetary world on the basis of the further development of language, which ensured the formation of the ontological unity of the world. Man is recognized as the main source of intellectual energy and the carrier of corresponding activity. The subjective form of intellectualization of the planetary world requires consideration of the state of human intellectualization in its two dimensions: a) the state of the human biological organism (morphologically unchanged); b) the degree of development of human intelligence (the need for the power of mental abilities has increased and the number of members of society has increased in order to fill all spheres of life with intelligent people). The objectified form of intellectualization is manifested in the complex of systems for industrial purposes, as well as the creation of scientific institutions and the national system of professional education for the functioning of such a complex.

Key words: meaning generation, human, thinking, intelligence, scientific knowledge, intellectual energy, intellectual activity, industrial society, social world.

Постановка проблеми. Інформаційна доба виокремила нові процеси, що до цього йшли ніби в тіні, а зараз проявили себе як провідний тренд саморозгортання планетарного соціального світу. «У розвитку економічних відносин у ХХ столітті відбулися четвертий і п'ятий великі поділи праці, а саме: відокремлення інтелектуального (нематеріального) виробництва від матеріального, а також відокремлення інформаційної сфери в окреме суспільне виробництво. Нині фізичний капітал (накопичені матеріальні блага) разом із природними ресурсами становлять не більше 40% світового добробуту, решта залишається за нематеріальним капіталом, при цьому в більшості розвинених країн частка останнього сягає 70–80%» (Ольшанський, Олешко, Шацька, 2022, с. 7). Саме до такої новації ми зараховуємо процес інтелектуалізації планетарного світу. Протягом останнього півстоліття вважалося, що глобалізація й інформатизація є двигунами саморозгортання планетарного життя, а виявилось, що вони самі є результатами більш глибокого геологічного процесу інтелектуалізації.

Стан дослідження проблеми. Інтелектуалізацією як самостійним геологічним процесом дослідники майже не займалися. Разом із тим маємо достатньо публікацій економістів, менеджерів і педагогів, турботою яких є, з одного боку, як ефективно використати людський капітал, інтелектуальні ресурси або потенціал людини й фірми з метою отримати фінансовий успіх, а з іншого – як виростити креативну людину. Тобто ілюстративного матеріалу є вдоволь, а відсутня концептуалізація процесу, тому не зовсім ясно, куди несе планетарну систему накопичення інтелектуальної енергетики світової спільноти, особливо те, які зміни нас очікують за рахунок залучення штучного інтелекту.

Мета статті полягає в аналізі процесу інтелектуалізації на етапі індустріальної цивілізації з виходом на оцінювання стану змін у структурі людини та прояву метаморфоз зовнішнього середовища, що з аграрного перетворилося на індустріальне суспільство з інтелектуально насиченим базисом виробництва.

Виклад основного матеріалу. Світова спільнота, поступово піднімаючись шкалою еволюції, почала втягуватися в так звану промислову революцію в середині XVII ст. Це відбулося завдяки освоєнню нового сегменту смислогенезу, оскільки промислова доба потребувала якісно нових технологій на основі наукових знань. Тобто розвиток людини й суспільства піднявся на новий смисловий рівень за рахунок наукових знань, що виштовхнув планетарний світ на вищий рівень цивілізаційного розвитку.

Тому були створені якісно нові механізми здобуття, накопичення, зберігання, поширення й передачі знань між людьми, галузями, виробництвами, навіть державами. На перший план вийшла наука, що живила становлення індустріальної освіти й тим самим зменшувала на практиці частку емпіричного знання у сфері використання. Водночас вони, наука й освіта, почали тіснити релігійні імперативи, затьмарили у свідомості людини міфологеми минулого.

При цьому вплив церкви на суспільство зберігався ще надто довго після завершення аграрного періоду. Про потужний вплив церкви на англійську державу в цей час свідчить наявність введеного в 1673 році Закону про так зване тестування. Це обмеження, відповідно до якого хто не є членом англіканської церкви, не міг займати жодної з державних посад. Він став обов'язковим для всіх посадових осіб корони й виключав із будь-яких державних посад усіх тих, хто не присягнув на вірність королю, тобто

не прийняв Євхаристію згідно з англіканським обрядом (Considère-Charon, 2013).

Нова доба отримала стабільність і почала формувати онтологічну єдність світу на основі подальшого розвитку мови як інтелектуального чинника взаємодії різних географічних і промислових анклавів. «Уперше в історії людства зрозуміла й чітка мова спілкування стає загальнопоширеною, загальнозживаною та необхідною», – зазначав Е. Гелнер (Гелнер, 2003, с. 64).

Динаміку процесу інтелектуалізації планетарного світу в цей період будемо простежувати на основі життєвого циклу планетарного організму, який уявляємо як онтологічну цілісність. За основу беремо концепцію авторів В. Беха та В. Зінкевича, у монографії яких (Бех, Зінкевич, 2020, с. 150–153) викладено такі етапи становлення індустріальної доби: 1) зародження (XVI ст. (1543 рік) – кінець XVII ст.); 2) зростання (кінець XVII ст. – кінець XIX ст.); 3) зрілість (кінець XIX ст. – 70-і роки XX ст.); 4) занепад (70-і роки XX ст. – середина XXI ст.).

Головну роль збагачення змісту процесу інтелектуалізації планетарного світу на цьому етапі відігравала, звісно, наука, що бурхливо розвивалася. За цей час відбулося три стрибки НТР: перша хвиля НТР (XV–XVII ст.), друга хвиля НТР (XIX ст.); третя хвиля НТР (із кінця XIX ст.). Основними рисами НТР є такі: 1) швидкість розвитку науки, перетворення науки в безпосередню виробничу силу; 2) всеосяжність; 3) зміна технічної та технологічної бази господарства світу.

При цьому індустріальна цивілізація продемонструвала небачені темпи економічного зростання й залучення до виробництва величезної маси ресурсів. Так, «за період із 1715 по 1971 рр. обсяг світового промислового виробництва зріс у 1730 разів» (Філіпенко, Згуровський, 2010).

Функціональний бік інтелектуалізації планетарного світу на цьому етапі забезпечила освіта. На підтримання освітянського процесу працювала вся гуманітарна, філософія, економічна, політична, природнича, військова й технічна науки. Але ставлення до освічених людей у новому суспільстві було далеко не однозначним. «Вони часто викликають недовіру і зневагу. Ставлення до освічених людей може бути двоїстим, але загалом їхній статус досить високий. Вони водночас є й спеціалістами, і разом з іншими частиною

суспільства, але при цьому, як ми вже зазначали, претендують на те, щоб говорити від імені загалу. Їхнє становище є парадоксальним за своєю природою» (Гелнер, 2003, с. 63).

Важливі відомості про індустріальну освіту подано в монографічній праці «Життєвий цикл системи індустріальної освіти» (Бех, Зінкевич, 2020). При цьому дослідники довели, що індустріальна освіта довго й постійно визрівала в глибині нової онтології планетарного світу, тому вона не наслідувала зміст і форми попереднього етапу цивілізаційного розвитку.

Отже, інтелектуалізація освіти за цей час суттєво змінила ставлення до себе, оскільки вона, по-перше, вийшла на перший план і набула масового характеру; по-друге, мала сама швидко змінюватися під тиском науки й мобільності робочої сили; по-третє, стала інтернаціональною за змістом і втратила регіональні й національні ознаки; по-четверте, почала швидко глобалізуватися; по-п'яте, сучасне суспільство не може відтворюватися без інноваційної освіти.

Культура індустріальної доби в силу своїх властивостей відігравала в цей час роль засобу стабілізації планетарного світу, оскільки своїми властивостями завжди була спрямована, з одного боку, на знищення аграрної моделі, а з іншого – на забезпечення сталості того ладу, що її породив. Вплив інтелекту на соціальний розвиток досяг свого апогею, коли про себе заявила геокультура, яка, з одного боку, досягла небаченого впливу на соціальний розвиток світової спільноти, а з іншого – протиставила культурологічні анклавні між собою.

Функціонування загальнолюдських цінностей як джерела аксіологічної взаємодії цивілізаційних гілок і чинника сучасних інтеграційних процесів принципово змінює підставу глобалізації, оскільки акцент зміщується з експансії на інтеграцію. Таким чином, це потребує переорієнтації мислення сучасної людини з протистояння на співпрацю, а це означає, що її діяльність має змінити настанову й вид інтелектуальної активності з «мінуса» на «плюс».

Інтелектуалізація планетарного світу під впливом вищевикладених чинників передбачає розвиток науки, освіти, культури й тенденцію планетарного світу до глобалізації з одночасною глокалізацією, зробила стрибок у вертикальній площині та захопила сферу організаційних

процесів, тобто проявила себе у сфері модернізації управління соціальним розвитком.

Суб'єктивована форма інтелектуалізації планетарного світу вимагає розгляду стану інтелектуалізації людини у двох її вимірах: а) стан біологічного організму людини; б) міра розвитку інтелекту людини.

Щодо стану біологічного організму людини як джерела інтелектуальної енергії й моделей соціального розвитку, то він фактично морфологічно не змінився, але значно зросла потреба в потужності розумових здібностей і збільшенні членів суспільства для наповнення всіх сфер життя розумними людьми. Особливо гострою ввесь час була потреба наповнити ними сферу виробництва, науки й освіти. На важливість впливу інституту освіти на інтелектуалізацію планетарного світу вказує Е. Гелнер: «Сучасне суспільство є таким, що в ньому жодна спільнота, розміри якої не дають змоги утримувати власну освітню систему, не може більше самовідтворюватися» (Гелнер, 2003, с. 64).

Ми вважаємо, що саме за часи індустріальної цивілізації матеріальне й духовне в структурі біологічного організму людини урівноважилися, тобто фізичний і семантичний компоненти почали відповідати одне одному. Людина цієї доби набула рис, що цілісно зафіксовані ідеологією «всєбічно й гармонійно розвинена людина».

Виходячи із цієї позиції, ми також вважаємо за доцільне спиратися на те, що «людина є цілісною єдністю біологічного (організмного), психічного й соціального рівнів, які формуються з двох: природного й соціального, спадкового і прижиттєво набутого. При цьому людський індивід – це не проста арифметична сума біологічного, психічного й соціального, а їх інтегральна єдність, що призводить до виникнення якісно нового ступеня – людської особистості» (Особистість у вирі планетарного світу, 2019, с. 249).

Тому ми вважаємо, що цей висновок про особистість людини як органічну цілісність біологічного й соціального є суттєвим для реалізації мети цього дослідження, оскільки, по-перше, він досить вагомий аргумент на користь нашого бачення того, як інтелектуально поетапно саморозгортається людина в ході еволюції планетарного світу; по-друге, інтелектуальною спроможністю володіють й інші мешканці планетарного

світу й не проблема, що потужність їхнього організму мала, але їх багато й не відомо, яка доля розуму людини у створенні ноосфери. Не будемо про це забувати.

Об'єктивована форма, або інтелектуалізація зовнішнього середовища, призвела до трансформації аграрного суспільства в індустріальне суспільство. Таким чином, соціальний світ не тільки стабілізував організаційну форму власного буття, а й набув здатності до подальшого саморозвитку. Індустріальна форма життєстрою людини під тиском агресивного інтелекту промислової еліти швидко інтелектуалізувалася за двома напрямками: по-перше, технічний базис став являти собою потужний комплекс різного роду систем промислового призначення, а по-друге, відбувся кардинальний поворот до підготовки висококваліфікованої та спеціалізованої робочої сили. Під ці потреби були створені наукові установи й національні системи професійної освіти.

Породження молодим інтелектом розпорошеної маси людей індустріального суспільства й дотепер є об'єктом сучасних наукових дискусій. Свого часу Е. Гелнер писав: «Мені здається, що так буде завжди. Надзвичайно масштабна трансформація відбулася у величезному, розмаїтому суспільстві з неймовірно складною структурою, і цей процес був справді унікальним: жодну вторинну індустріалізацію не можна вважати подією, рівнозначною первинній індустріалізації» (Гелнер, 2003, с. 49).

Першим, хто схопив присмак нового суспільства, безумовно, був М. Вебер, і справжнє значення його знаменитого твору «Протестантська етика і дух капіталізму» полягає, на думку Е. Гелнера «не у привабливості, але суто умоглядній і бездоказовій гіпотезі про походження духу капіталізму, а в його міркуваннях щодо тих базових загальних рис, якими відрізнявся новий суспільний лад» (Гелнер, 2003, с. 50).

М. Вебер відчув масштабність і гнучкість людського розуму, що вже на перших порах почав диференціюватися й забезпечувати різні потреби людини на новому етапі. «Веберівське поняття розумності містить два важливі елементи. Перший – повторюваність і послідовність або взаємопов'язаність, однотипне трактування подібних явищ, упорядкованість, тобто все, що пасує душі та честі *справжнього бюрократа*. Другий – ефективність – зважений,

раціональний вибір найбільш придатних засобів для досягнення чітко визначеної, зрозумілої мети; іншими словами, це дух *ідеального підприємця*. Упорядкованість та ефективність можна розглядати як бюрократичний і підприємницький елементи всеохопного духу розумності» (Гелнер, 2003, с. 50).

Індустріальне суспільство – це єдине суспільство, саме існування якого основане на тривкому й безперервному зростанні, на безупинному й очікуваному вдосконаленні. «Не дивно, що це було перше суспільство, яке винайшло ідею та ідеал прогресу, постійного руху вперед.

...Старі світи, кожний окремо, були, з одного боку, всесвітами: ієрархічними, доцільними, «значущими»; з іншого боку, вони були не зовсім цілісними, склалися з менших світів, адже кожний із них мав власну мову й логіку буття, що не підлягали єдиній категоризації. Новий світ був, з одного боку, морально нейтральним, з іншого – унітаристським» (Гелнер, 2003, с. 52–53).

Висока продуктивність потребує складного поділу праці. Постійне зростання продуктивності потребує, щоб цей поділ був не лише складним, а й таким, що постійно й нерідко дуже швидко змінюється. Таким чином, стабільність старої структури соціальних ролей стає несумісною з розвитком і нововведеннями. Індустріальне суспільство ввійшло в постійний рух.

Отже, інтелектуалізація на боці суспільства матеріалізується не тільки в зміні типу суспільства як організаційної форми життєустрою населення планети, до речі, яке на цьому етапі трансформується в нації зі свідомістю націоналістичного окрасу, на основі яких виникають націоналістичні держави, а культура відіграє роль вісі, навколо якої організовується багатогранне життя людини. Університети стають джерелами й засобами державотворення.

Звернемо увагу на інтелектуалізацію робочої сили та розбудову матеріально-технічного базису певного виду. Звісно, робоча сила в просторі індустріальної цивілізації здійснила не один кульбін, щоб відповідати рівню інтелектуалізації планетарного світу на кожному з чотирьох етапів її життєвого циклу. Головним чинником інтелектуалізації на цьому етапі став новий суспільний поділ праці, що розгорнувся в систему поділу суспільної праці, на ґрунті якої сформувалася система професій матеріального виробництва. За своєю структурою вона,

система професій, була однаковою в будь-якій країні, але за принципами організації – різною, оскільки капіталістичне й соціалістичне господарювання докорінно відрізнялися одне від одного.

Оскільки основа в них однакова, мається на увазі суспільний поділ праці, то вимоги до інтелектуалізації були однакові, але реалізація їх різна. Уся маса пересічних людей потрапила в ситуацію постійної гонитви за новими спеціальностями й новими виробництвами, галузями, регіонами. Від інтелекту людини нова доба вимагала високої мобільності, оскільки середовище мало високу нестабільність, швидко мінливість поділу праці. Порівняно з аграрним це суспільство є мобільним та егалітарним.

Звернемо увагу на те, що інтелектуальна діяльність у просторі індустріальної доби ще з часів Нового часу попала під принципи стандартизації, спеціалізації, синхронізації, концентрації, максимізації, централізації тощо. Саме вони, вищезазначені принципи, і скеровували розвиток і підготовку робочої сили в просторі індустріальної доби. Запрацював своєрідний конвеєр у просторі підготовки робочої сили, що мала стати універсальною функцією, інтелектуальним додатком у системі матеріального виробництва.

У суспільстві з'являється специфічний прошарок носіїв інтелектуальної діяльності, спрямованої на підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації робочої сили. Це вчителі й викладачі системи вищої професійної освіти.

Перед науковцями постала проблема обсягів і потужності інтелектуальної енергії світової спільноти для подальшого нарощування темпів інтелектуалізації планетарного світу, оскільки процес тепер став спрямовуватися на соціалізацію космосу. Це означає, що на кінець терміну свого існування індустріальна форма суспільства набула на цьому етапі, за нашим спостереженням, планетарного масштабу й загрозливого змісту.

Причина полягає в пануванні технократичної свідомості, що намагалася все вирішити в просторі індустріальної доби на основі жорсткого раціоналізму й фактично повністю знехтувала ірраціональними та морально-психологічними чинниками. Інтелектуали заговорили про суспільство ризику (Бек, 1992).

На останній стадії саморозгортання індустріальної цивілізації виникла гостра потреба в організації колективного інтелекту, оскільки надати й відтворювати істинно планетарний розмах процесу інтелектуалізації одна людини вже була неспроможною. Невипадково саме в цей час перед філософами та науковцями постала проблема ролі особистості в історії, неспроможності людини виживати в сучасному середовищі тощо.

Отже, цей період інтенсивної інтелектуалізації зовнішнього середовища не пройшов гладко, оскільки мав у край негативні наслідки як для самої особистості, що стала жорстокою і вузькоутилітарною, так і для взаємовідносин між виробництвом і промисловими групами. «Такий «агресивний» розвиток призводить до руйнації довкілля, виснаження біосфери, погіршення екологічних параметрів життєдіяльності, загрозливого поглиблення нерівномірності економічного й соціального розвитку Країн. Подальше нарощування й розширення індустріального типу виробництва на основі недосконалих фінансових механізмів та інструментів мало б катастрофічні наслідки...» (Згуровський, Пахомов, Філіпенко, 2010). Іншими словами, технократична ідеологема, що запанувала в суспільстві (домінування технократичних підходів у соціально-економічному розвитку) призвела до безконтрольної утилізації природи й утвердила глибоку кризу індустріальної моделі розвитку суспільства.

Як **висновки** щодо процесу інтелектуалізації на індустріальному етапі планетарного світу варто зазначити таке:

- людина активно підключилася до потоку інформаційного поля планети й почала користуватися науковим знанням, що дало їй змогу розбудувати в планетарній соціальній організм; біологічний організм людини досягнув своїх природних можливостей, і вона розгорнула свою особистісну компоненту, що перетворило її на унікальне явище – особистість людини, здатної творити й відтворювати породжений нею соціальний світ;

- для обслуговування своїх інформаційних потреб вона розбудувала соціальні інститути науки, освіти й розширила можливості соціального інституту культури, що стабілізувало планетарну світ-систему, і вона пройшла повний життєвий цикл, притаманний соціальним системам;

- індустріальне суспільство повністю потіснило аграрну форму й набуло небувалого розмаху, оскільки в зрілому стані в планетарному просторі запустилися процеси глобалізації на основі тенденцій технічного базису, у сфері духовній індустріальна культура перейшла у стан геокультури, що породило потребу в геополітиці;

- робоча сила все більше й більше інтелектуалізувалася на основі нового суспільного поділу праці, що видозмінив поділ соціальної праці, на основі якого сформувалася високодинамічна система оновлення професій, за змінами якої тепер мали встигати підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації робочої сили;

- матеріально-технічний базис суспільства постійно оновлювався на основі трьох хвиль науково-технічного прогресу, ускладнився, справа дійшла до появи безлюдних виробництв, що стало ознакою прояву техногенезу, тобто породження все складніших і складніших систем виробництва й управління на основі інтелектуально насиченої техніки;

- змагання суб'єктивованого й об'єктивованого інгредієнтів процесу інтелектуалізації планетарного світу на кінець індустріальної фази соціального розвитку набрало небувалих темпів змагання на випередження одне одного, природний інтелект почав суттєво гальмувати еволюційний процес, що значно загостило проблему розроблення штучного інтелекту.

Перспектива дослідження теми вимагає перейти до аналізу явища на четвертому етапі саморозгортання процесу інтелектуалізації планетарного світу. Він уже отримав назву інформаційної цивілізації внаслідок бурхливого прориву інтелекту людини в новий сегмент смислогенезу, оскільки почав прямо інтенсивно опрацьовувати й модернізувати під свої потреби інформаційне поле планети на основі ІТ-технологій і мережевих структур планетарного масштабу.

Рішення вбачається в розширенні потужності підстави у двох напрямках: перший напрям – це дослідження й активізація інтелекту людини – громадянина й носія робочої функції, звідси увага до тематики інтелектуального потенціалу, інтелектуального ресурсу, людського капіталу; другий напрям – розроблення проблематики штучного інтелекту з вивченням наслідків цього кроку

для людини, освоєння океану та космосу, одним словом, соціального світу, що вже функціонує на планеті. Отже, на наступному етапі соціальної еволюції нам варто очікувати кардинальної

зміни процесу інтелектуалізації планетарного світу, оскільки на арену викликається потужний новий гравець із невідомими наслідками для людини – штучний інтелект.

Список використаних джерел:

1. Бех, В.П. (Ред.). (2019). Особистість у вирі планетарного світу : монографія. Кн. 1. Київ : Інтерсервіс. 620 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24618/Osobystist%20U%20Vyri%20Planetarnoho%20Svitu.pdf?sequence=1>.
2. Бех, В.П., Зінкевич, В.І. (2020). Життєвий цикл системи індустріальної освіти: когнітивний аналіз : монографія. Київ : Інтерсервіс. 796 с.
3. Гелнер, Е. (2003). Нації та націоналізм; Націоналізм / пер. з англ. Київ : Таксон. 300 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Gellner_Ernest/Natsii_ta_natsionalizm_Natsionalizm.pdf?
4. Згуровський, М., Пахомов, Ю., Філіпенко, А. (2010). Гео економічні сценарії розвитку і Україна : монографія. Київ : Академія. 328 с. URL: https://pidru4niki.com/13771107/ekonomika/geoekonomichni_vimiri_svitovoyi_finansovoyi_krizi.
5. Нікітенко, В.О. (2013). Геокультурні цінності в умовах сучасного світового розвитку: соціально-філософський вимір. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії* : збірник наукових праць. Вип. 54. С. 266–280.
6. Ольшанська, О.В., Олешко, А.А., Шацька, З.Я. (Ред.). (2022) Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку України в перспективі післявоєнного відновлення : монографія. Київ : КНУТД. 340 с. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20381/1/Intel_mono_2022.pdf.
7. Beck, U. (1992). *World Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage Publications Ltd. 264 s. URL: <http://www.riversimulator.org/Resources/Anthropology/RiskSociety/RiskSocietyTowardsAnewModernity1992Beck.pdf>.
8. Marie-Claire, Considère-Charon. (2013, March). The Irish Catholic Church under Charles II: the ‘Popish Plot’ and the Martyrdom of Oliver Plunkett. *Revue Française de Civilisation Britannique* [Online], XVIII-1. URL: <http://journals.openedition.org/rfcb/3579>; DOI: <https://doi.org/10.4000/rfcb.3579>.

References:

1. Bekh, V.P. (Ed.). (2019). *Osobystist u vyri planetarnoho svitu : monohrafiia*. [Personality in the vortex of the planetary world: monograph]. Kн. 1. Kyiv : Interservis. 620 s. Retrieved from <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24618/Osobystist%20U%20Vyri%20Planetarnoho%20Svitu.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
2. Bekh, V.P., Zinkevich, V.I. (2020). *Zhyttievyy tsykl systemy industrialnoi osvity: kohnityvnyi analiz: monohrafiia*. [Life cycle of industrial education system: cognitive analysis: monograph]. Kyiv: Interservis. 796 s. [in Ukrainian].
3. Gellner, E. (2003). *Natsii ta natsionalizm; Natsionalizm*: Per. z anhl. [Nations and Nationalism]. Kyiv: Takson. 300 s. Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Gellner_Ernest/Natsii_ta_natsionalizm_Natsionalizm.pdf? [in Ukrainian].
4. Zgurovskii, M., Pakhomov, Y., Philipenko, A. (2010). *Heoekonomichni stsenarii rozvytku i Ukraina: monohrafiia*. [Goeconomic scenarios of development and Ukraine: monograph]. Kyiv: Akademiia. 328 s. Retrieved from https://pidru4niki.com/13771107/ekonomika/geoekonomichni_vimiri_svitovoyi_finansovoyi_krizi [in Ukrainian].
5. Nikitenko, V.O. (2013). Heokulturni tsinnosti v umovakh suchasnoho svitovoho rozvytku: sotsialno-filosofskyi vymir. [Geocultural values in the conditions of modern world development: socio-philosophical dimension]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzh. inzhenernoi akademii : zb. nauk. pr. Vyp. 54*. P. 266–280 [in Ukrainian].
6. Olshanska, O.V., Oleshko, A.A., Shatska, Z.Ya. (Red.). (2022) *Intelektualizatsiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v perspektyvi pislivoiennoho vidnovlennia: monohr.* [Intellectualization of socio-economic development of Ukraine in the perspective of post-war recovery: monogr.]. Kyiv: KNUTD. 340 s. Retrieved from https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20381/1/Intel_mono_2022.pdf [in Ukrainian].
7. Beck, U. (1992). *World Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage Publications Ltd. 264 s. Retrieved from <http://www.riversimulator.org/Resources/Anthropology/RiskSociety/RiskSocietyTowardsAnewModernity1992Beck.pdf>.
8. Marie-Claire, Considère-Charon. (2013, March). The Irish Catholic Church under Charles II: the ‘Popish Plot’ and the Martyrdom of Oliver Plunkett. *Revue Française de Civilisation Britannique* [Online], XVIII-1. Retrieved from <http://journals.openedition.org/rfcb/3579>; DOI: <https://doi.org/10.4000/rfcb.3579>.